

JØRGEN BÆK SIMONSEN: *Studies in the Genesis and Early Development of the Caliphal Taxation System*. Kbh., Akademisk Forlag, 1988, 213 sider.

Denne disputats er en grundig studie i islamisk beskatning og en eftertids forsøg på at omtolke en historisk udvikling, så at den stemmer overens med islamisk lære, udtrykt i koranen. Der er således tale om institutions-historie såvel som traditions-historie.

Bogen er inddelt i tre dele (parts) og 12 kapitler med en kort konklusion som kapitel 13. *Part 1* behandler den ældste periode, især koncentreret om Medina-tiden 622-32, hvor grundprincipperne i en beskatning blev fastlagt. Forfatteren studerer især den indirekte over-leverede medinensiske konstitution samt en række centrale begreber i de berettende kilder og i koranen selv. Medina blev centrum for karavane-handelen og den medinensiske menighed sluttede forbund med en række arabiske stammer, der fik beskyttelse mod at betale tribut. Forf. betoner de politiske aspekter i traktaterne, mens den islamiske eftertid især har hæftet sig ved de religiøse. Skønt systemet brød sammen ved profetens død, lykkedes det efterfølgerne at retablere det. Den følgende arabiske eksplosion, der medfører underlæggelsen af store dele af den gamle verden, stiller naturligvis de arabiske herskere i en ny situation, og *Part 2* undersøger nu beskatningen i Ægypten og Palæstina i midten af 7. årh., hvor der er bevaret et betydeligt samtidigt kildemateriale i form af administrative breve og skattelister skrevet på græsk (papyri) samt skattekvitteringer, ofte skrevet på ostraka. Det fremgår af analysen, at araberne overtog det foreliggende byzantiske skattesystem og overlod det til lokalsamfundene at opkræve den traditionelle skat, der formentlig går tilbage til Diokletians senantikke beskatningsreformer. I vid udstrækning bevarede de besatte områder således deres selvadministration. Først med arabiseringen følger et nyt skattesystem, som diskuteres i *Part 3*, der er ganske kort. Her nytolkes de gamle begreber og får et andet indhold, dog således at forbindelsen til profetens egen tid fastholdes gennem tolkningen af begreberne.

Emnet er gentagne gange behandlet i litteraturen, men oftest af forskere med en orientalistisk baggrund, der har søgt at harmonisere traditionens modsigelser. Forf. er historiker af uddannelse og harmoniserer ikke, men hæfter sig snarere ved traditionens brudflader. Derved når han til en anden og bedre forståelse af den historiske udvikling.

Forf. citerer og diskutere de arabiske kilder og begreber på originalsproget, mens noterne oftest giver en oversættelse heraf til engelsk. Dette gør naturligvis ikke bogen lettere læselig for den ikke-arabisk

kyndige. De græske og koptiske kilder foreligger i vid udstrækning udgivet og oversat, men også her lægges det originale sprogs terminologi til grund. De lange skattelister, hvor man ofte kan følge de enkelte skatteborgeres betalinger over flere år, gengives af og til i uddrag. Skønt man undertiden kan spore nogen usikkerhed i transskriptionen, kan dette dog ikke ændre helbedsbilledet. De samtidige kilder drøftes mere principielt side 81 ff., men en tilsvarende drøftelse af de arabiske berettende kilder findes desværre ikke. Dette føles som en udpræget mangel. De arabiske lærde påberåbte sig en lang traditionskæde, *isnâd*, tilbage til et samtidigt vidne, men de ældste led i denne tradition er som bekendt gået tabt. Diskussionen af afhængigheden i den arabiske historieskrivning er således meget vigtig, og et væsentligt bidrag er *E. Ladewig Petersens* disputats fra 1964, *Alī og Mu'āwiya in Early Arabic Tradition*. En introduktion til disse kilder med særligt henblik på deres begrebsapparat og afhængighed burde således have været bragt på et tidligt tidspunkt i afhandlingen.

Skønt der er tale om afvekslende levns- og beretningsudnyttelse, der begge gennemføres med stor dygtighed, omtaler forf. slet ikke disse begreber. Dette kan skyldes, at de er vanskelige at gengive på engelsk, men netop fordi de er fremmede for angelsaksisk historieforskning, ville der være god grund til at introducere dem. En udmærket oversigtsartikel af forf. i dette tidsskrift (bd. 83, hæfte 1-2, side 136-65) vidner om hans fortrolighed med emnet, men det gavner jo ikke den engelsksprogede læser meget og kan ikke tjene til undskyldning for unkladelsen her. Et sådant kildekapitel ville formentlig også have tvunget forf. til en mere positiv vurdering af en tidlig kristen kilde, *Johannes Nacios*, der oprindeligt skrev på græsk for senere at blive oversat til arabisk og endelig i 1602 til ætiopisk. Den græske og arabiske tekst er forsvundet, men den ætiopiske blev i 1916 oversat til engelsk af R. H. Charles.

Skriftet, der er meget fragmentarisk, kan ikke dateres nøjagtigt, men synes affattet i sidste halvdel af 7. årh. og behandler bl.a. erobringen af Ægypten i 640. Vi har således en tidlig kristen beretning, der kan stilles over for den senere islamiske tradition. Skønt de to traditioner naturligvis er vidt forskellige i deres fortolkning og forståelse af begivenheden, bekræfter de dog hinanden i beretningens begivenhedsforløb, og man kan således bruge den kristne beretning til at bestyrke den senere islamiske tradition, hvis ældste faser vi ikke kender. Et særligt problem er traditionens overgang fra mundtlig form til nedskreven. Dette problem ofrer forf. ikke interesse, men netop den islamiske historie kunne måske give stof til den internationale interesse, der i disse år er for dette emne.

Mens der nok kan rettes indvendinger mod nogle træk ved bogen, står

dens thesis dog ganske klar: beskatningen ændrer sig på væsentlige punkter fra det medinensiske nomadesamfund til de senere arabiske imperier og storriger med jord- og kopskat. Dette er naturligvis at forvente, men det er ikke tidligere fremgået af den moderne forskning med så overbevisende kraft som her. Den foreliggende afhandling er et smukt eksempel på dansk disputatstradition og vil formentlig blive stående som et standardværk, der vil danne udgangspunkt for videre studier inden for dette centrale emne.

Jens Erik Skydsgaard

KRISTOF GLAMANN: Bryggeren. J.C.Jacobsen på Carlsberg. Gyldendal 1990, 336 s., ill., kr.248.

Umiddelbart virker det ganske nærliggende, at formanden for Carlsbergfondets direktion og bestyrelsesformand for Carlsberg A/S, fhv. professor i økonomisk historie, dr.phil. Kristof Glamann har fået lyst til at skrive en bog om sit firmas grundlægger, Brygger J.C.Jacobsen. Han har tidligere skrevet bøger om Bryggeriets historie i Danmark indtil slutningen af det 19. årh. og om Carlsbergfondet, og han har i specialartikler behandlet sider af Jacobsens person, miljø og virksomhed.¹ En monografi synes blot at være en logisk afrunding af en mangeårig beskæftigelse med emnet, navnlig da en samling nyopdukkede familiebreve, skrevet af Nanna Rygaard, der var selskabsdame for bryggerens hustru på Carlsberg 1861-64, gør det muligt at komme tættere ind på dagliglivet, end de hidtil kendte kilder har tilladt.

I virkeligheden er der tale om et både personligt og dristigt projekt. Glamann oplyser i indledningen, at bogen er skrevet rent con amore. »Ingen har pålagt mig det, ingen ydre anledning har tvunget mig« (s.11). Men baggrunden er alvorlig nok. Som forvalter af arven efter Jacobsen og hans søn er Glamann til daglig bogstavelig talt omgivet af Jacobsen i ånd og billede. Spørgsmålet om, hvem »stenblokken« J.C.Jacobsen egentlig var, hvem der »gemmer sig bag stenens stiliserede, strenge træk og den romerske toga« bliver »en besættelse. Kald det for

¹ *Bryggeriets historie i Danmark indtil slutningen af det 19. århundrede*, Kbh. 1961 – *Carlsbergfondet*, Kbh. 1976 – *Videnskabsmanden og Bryggeren. Emil Chr.Hansen og J.C.Jacobsen*, Fund og Forskning XXVII, Kbh. 1984-85 – *J.C.Jacobsen. En portrætskitse*, Festskrift til Vagn Dybdahl, Århus 1987, s.216-227.